

Nee, tenzij toets Uiterwaarden Elst

toetsing effecten inrichtingsplan op de EHS

Definitief

Grontmij Nederland B.V.
Houten, 10 mei 2012

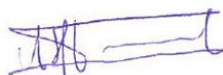
Verantwoording

Titel : Nee, tenzij toets Uiterwaarden Elst
Subtitel : toetsing effecten inrichtingsplan op de EHS
Projectnummer : 299493
Referentienummer : GM-0059820
Revisie : D1
Datum : 9 mei 2012

Auteur(s) : dr. A.M. Mouissie
E-mail adres : maarten.mouissie@grontmij.nl

Gecontroleerd door : mr. A.H. Tuitert

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : drs. R.J. Jonker

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Grontmij Nederland B.V.
De Molen 48
3994 DB Houten
Postbus 119
3990 DC Houten
T +31 30 634 47 00
F +31 30 637 94 15
www.grontmij.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doel.....	5
1.3	Beschrijving van de ontwikkeling uiterwaarden Elst	5
2	Toetsingskader	7
2.1	Ecologische hoofdstructuur.....	7
2.2	Nee, tenzij afweging.....	8
2.3	Beoordeling significante effecten	8
2.4	Bestemmingswijziging.....	9
3	Effectbeoordeling	12
3.1	Inleiding.....	12
3.2	De ontwikkeling	12
3.3	Functioneren van het actuele en/of beoogde ecosysteem/natuurdoeltype;	13
3.4	Eenheid of de omvang;	15
3.5	Voorkomen van bijzondere planten- en diersoorten;	15
3.6	Verbinden in of tussen natuurgebieden (tussen gebieden: ecologische verbindingzones).....	18
3.7	Conclusie	18
4	Conclusie en aanbevelingen.....	20
4.1	Conclusie	20
4.2	Aanbevelingen	20
5	Literatuur.....	21

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In 1993 en 1995 hadden de Rijn en de Maas te kampen met zeer hoge waterstanden. Naar aanleiding van deze hoge waterstanden is gebleken dat de Rijntakken en de (bedijkte) Maas grotere hoeveelheden water af moeten kunnen voeren dan de hoeveelheid waarmee tot dusver rekening is gehouden. Omdat de dijken op de meeste plaatsen hierdoor niet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromen voldoen, zijn maatregelen nodig. In 2000 heeft het kabinet het Rijksprogramma Ruimte voor de Rivier gekozen als uitgangspunt voor een nieuwe aanpak van hoogwaterbescherming: in plaats van het verhogen en versterken van dijken, moet de rivier meer ruimte krijgen. Daarbij is als uitgangspunt genomen 'geen dijkversterking, tenzij ...'.

Dit Rijksprogramma heeft geleid tot de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier (januari 2007) die bestaat uit negenendertig samenhangende maatregelen, het Basispakket, dat de rivier meer ruimte moet geven. De doelstellingen die ten grondslag liggen aan PKB Ruimte voor de Rivier zijn:

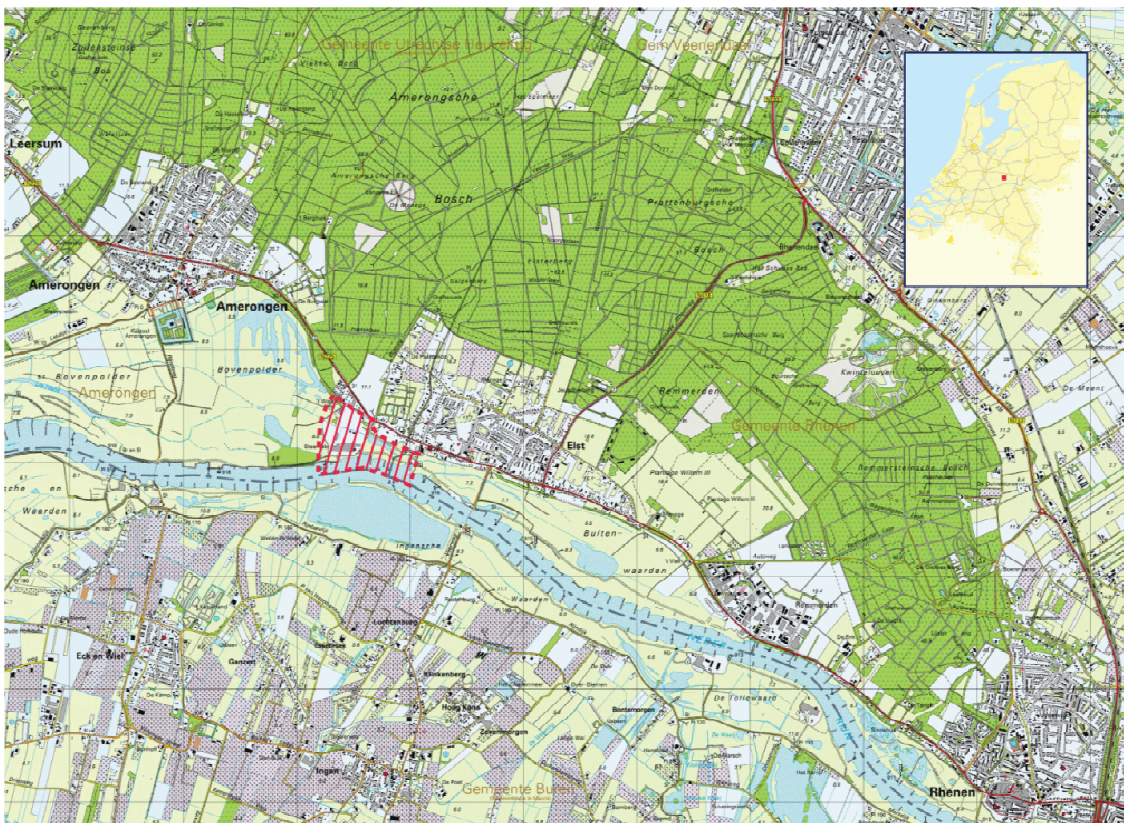
- het brengen van de bescherming van het rivierengebied op het vereiste wettelijk niveau;
- het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied.

Het project Ruimte voor de Rivier Neder-Rijn heeft betrekking op een viertal maatregelen uit het Basispakket, te weten:

- uiterwaardvergraving Doorwerthse Waarden;
- uiterwaardvergraving Middelwaard;
- uiterwaardvergraving De Tollewaard;
- obstakelverwijdering Elst.

De maatregelen voor de Neder-Rijn zijn een gevolg van de zeer hoge waterstanden in de Rijn en de Maas in 1993 en 1995. Naar aanleiding van deze hoge waterstanden is gebleken dat de Rijntakken en de (bedijkte) Maas grotere hoeveelheden water af moeten kunnen voeren dan de hoeveelheid waarmee tot dusver rekening is gehouden. Omdat de dijken op de meeste plaatsen hierdoor niet aan de wettelijke veiligheidsnorm tegen overstromen voldoen, zijn maatregelen nodig.

De obstakelverwijdering Elst heeft mogelijk gevolgen voor de Ecologische Hoofdstructuur. Er dient daarom een Nee, tenzij afweging uitgevoerd te worden, conform de criteria van de provincie Utrecht.

Figuur 1.1 Plangebied obstakelverwijdering Elst

1.2 Doel

Het doel van de nee, tenzij toets is vast te stellen of de obstakelverwijdering Elst toelaatbaar is op grond van de provinciale regels ter bescherming van de EHS.

Ingrepen in of nabij de EHS die kunnen zorgen voor significante aantasting van de EHS zijn niet toegestaan, tenzij er sprake is van redenen van groot openbaar belang en er geen reële alternatieven zijn voor de betreffende ruimtelijke ingreep. De nee, tenzij-toets dient daarom in eerste instantie inzicht te geven in de vraag, of er sprake is van een significante aantasting van de EHS. Hierbij wordt de ruimtelijke ontwikkeling getoetst aan de hand van de provinciale criteria voor de wezenlijke kenmerken en waarden van het EHS gebied (zie § 2.3). Indien blijkt dat significante effecten niet te vermijden zijn, dient gekeken te worden naar alternatieven en het belang van de ontwikkeling.

1.3 Beschrijving van de ontwikkeling uiterwaarden Elst

Het voornemen is het obstakelvrij maken van een deel van de uiterwaarden bij Elst. Hiermee wordt een verlaging van de hoogwaterstand met 13 cm tussen rkm 916 en rkm 917 bereikt. Naast deze veiligheidsdoelstelling is het versterken van de ruimtelijke kwaliteit een tweede belangrijk doel. Kern van het voornemen is het afgraven van een deel van het plangebied, namelijk het steenfabriekterrein en het terrein van de voormalige machinistenschool) waardoor meer ruimte ontstaat om water te bergen. Daarnaast worden de werkzaamheden aangegrepen om in een groot deel van het plangebied natuurontwikkeling mogelijk te maken. Tot slot zal de beleving van rivier en uiterwaard worden geoptimaliseerd. Hiermee is er een extensieve vorm van recreatief medegebruik mogelijk. In het basisalternatief zijn daarom twee wandel-/fietspaden opgenomen. Daarnaast is onderzocht of het mogelijk is een kleinschalige horecavoorziening te ontwikkelen in de vorm van een 'theetuin' en de aanleg van een passantensteiger in een kribvak ten zuiden van de huidige locatie van de steenfabriek.

Figuur 1.2 Plangebied obstakelverwijdering Elst

2 Toetsingskader

2.1 Ecologische hoofdstructuur

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is een samenhangend netwerk van belangrijke natuurgebieden in Nederland. De EHS bestaat uit bestaande natuurgebieden, nieuwe natuurgebieden en ecologische verbindingszones. Het vormt de basis voor het Nederlands natuurbeleid. De EHS heeft tot doel de flora en fauna te beschermen.

In de provincie Utrecht beslaat de EHS zo'n 30.000 hectare bestaande natuur. Een bonte afwisseling van vochtige bossen, droge bossen, heide, stuifzand, bloemrijke graslanden, rietlanden en plassen.

Op voormalige landbouwgrond ontwikkelt de provincie nog zo'n 11.000 hectare nieuw natuurgebied. Waar nodig worden de natuurgebieden verbonden door Ecologische Verbindingszones. De EHS wordt beheerd en verder ontwikkeld door natuurbeherende organisaties en particulieren.

De beleidskaders van de EHS zijn op rijksniveau vastgelegd in de Nota Ruimte en op provinciaal niveau uitgewerkt in de structuurvisie

Een deel van het plangebied is opgenomen in de EHS. Dit bestaat uit nieuwe natuur. De rest van het plangebied grenst aan de EHS. Ook de ingrepen in dit deel van het gebied kunnen invloed hebben op het functioneren van de EHS. Tussen het terrein van de machineschool en het terrein van de steenfabriek loopt een Ecologische verbindingszone (EVZ nr 201), welke onderdeel uit van de robuuste verbindingszone aan de zuidzijde van de Gelderse Valei. Deze verbindingszone loopt door de uiterwaarden van de Rijn, door de Blauwe Kamer en de uiterwaarden van Rhenen en Elst. Met betrekking tot de doelsoorten voor deze verbindingszone sluit de provincie aan bij de Natura 2000 doelen (zie beheerplan Rijntakken en aanwijzingsbesluiten). Er zijn geen aparte doelsoorten uitgewerkt voor deze verbindingszone (mondelinge medeling Frans van Diepen, provincie Utrecht). De landbouwgebieden zijn benoemd als prioritair gebied omdat zij een essentiële schakel in deze robuuste verbindingszone vormen. Het terrein machineschool en terrein steenfabriek zijn benoemd als indicatief uitwerkingsgebied. Voor de uitwerkingsgebieden geldt dat gebiedscommissies gaan uitwerken welk (deel van het) uitwerkingsgebied alsnog prioritair moet te worden. De provincie beslist uiterlijk in 2013 over de uitwerkingsgebieden (bron: website provincie Utrecht).

Provinciale Staten stemden 7 februari 2011 voor het voorstel Hoofddijnen voor het akkoord van Utrecht, Herijking van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Het akkoord is tot stand gekomen in samenwerking met onder meer de Utrechtse natuurbeheer- en agrarische organisaties en is een voorstel dat ingebracht gaat worden bij de onderhandelingen met het Rijk.

De Rijksoverheid heeft fors minder geld beschikbaar gesteld voor realisatie van de EHS. Daarom hebben provincie en haar partners dit voorstel gemaakt. Het 'bod' van de provincie voor het Rijk is dat tot 2018 nog 1500 ha EHS gerealiseerd gaat worden, maar ook 1500 ha niet meer. Daarnaast is er 3000 ha waarin geprobeerd zal worden de EHS op basis van vrijwilligheid te realiseren.

Figuur 2.1 Begrenzing EHS in het plangebied en omgeving

2.2 Nee, tenzij afweging

In de EHS geldt het 'nee, tenzij' regime. Nieuwe plannen, projecten of handelingen zijn niet toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten. Hiervan kan alleen worden afgeweken als er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van redenen van groot openbaar belang. In dat geval moet de initiatiefnemer maatregelen treffen om de nadelige effecten weg te nemen of te ondervangen, en waar dat niet volstaat te compenseren door het realiseren van gelijkwaardige gebieden, liefst in of nabij het aangetaste gebied.

In het geval van aantasting van de wezenlijke kenmerken of waarden kan een ontwikkeling meestal niet plaatsvinden zoals beoogd. Het zwaartepunt bij de nee, tenzij afweging ligt daarom vaak bij de effectbeoordeling, zo ook in de voorliggend nee, tenzij toets.

2.3 Beoordeling significante effecten

De aantasting is conform de criteria van de provincie Utrecht significant als de EHS op één van de volgende vier hoofdaspecten duidelijk wordt aangetast.

- A. Functioneren van het actuele en/of beoogde ecosysteem/natuurdoeltype;
- B. Eenheid of de omvang;
- C. Voorkomen van bijzondere planten- en diersoorten;
- D. Verbinden in of tussen natuurgebieden (tussen gebieden: ecologische verbindingzones).

Om te toetsen of er significante aantasting plaatsvindt, heeft de provincie gedetailleerde beoordelingscriteria opgesteld. Deze criteria zijn terug te vinden via de website van de provincie Utrecht en bij de beoordeling (hoofdstuk 3) zo veel mogelijk gevolgd. In onderstaande tabel zijn de toetscriteria samengevat

(tabel 2.1). De provincie geeft echter ook aan dat er geen harde criteria zijn op te stellen en het ecologisch bureau, dat de toetsing uitvoert per situatie moet bekijken of er sprake is van significante aantasting.

Tabel 2.1 Toetscriteria ter beoordeling van significante effecten op een van de vier hoofdaspecten van de EHS (bron: provincie Utrecht).

Aspect	Toetscriteria
A	<ul style="list-style-type: none"> Op grond van de provinciale natuurwaardering: aantasten van gebieden met de natuurwaarden 'uitstekend' en 'goed'. Aantasten van oude boskernen van de categorie 'zeer waardevol' en 'bijzonder waardevol'. Natuurdoelen (UNAT's) zoals af te leiden via de beheertypen zoals vastgelegd in het Natuurbeheerplan (ambitiekaart). Abiotische omstandigheden voor bijzondere ecologische kwaliteiten.
B	<ul style="list-style-type: none"> Opsplitsing of verkleinen van een gebied
C	<ul style="list-style-type: none"> Negatieve gevolgen voor beschermde soorten uit tabel 2 en 3 Ffw Negatieve gevolgen voor bedreigde soorten uit de categorieën 'bedreigd', 'ernstig bedreigd' of 'op het punt van verdwijnen' van de Rode en/of Oranje Lijsten.
D	<ul style="list-style-type: none"> Door ingreep wordt een verbinding tussen natuurgebieden (bv EVZ) 'ernstig belemmerd', dan wel kan niet meer gerealiseerd worden. Door een ingreep wordt een essentiële ecologische verbinding van diersoorten (bv vliegroute tussen foerageergebieden, rustgebieden of migratieroute) ernstig belemmerd dan wel kan niet meer gerealiseerd worden.

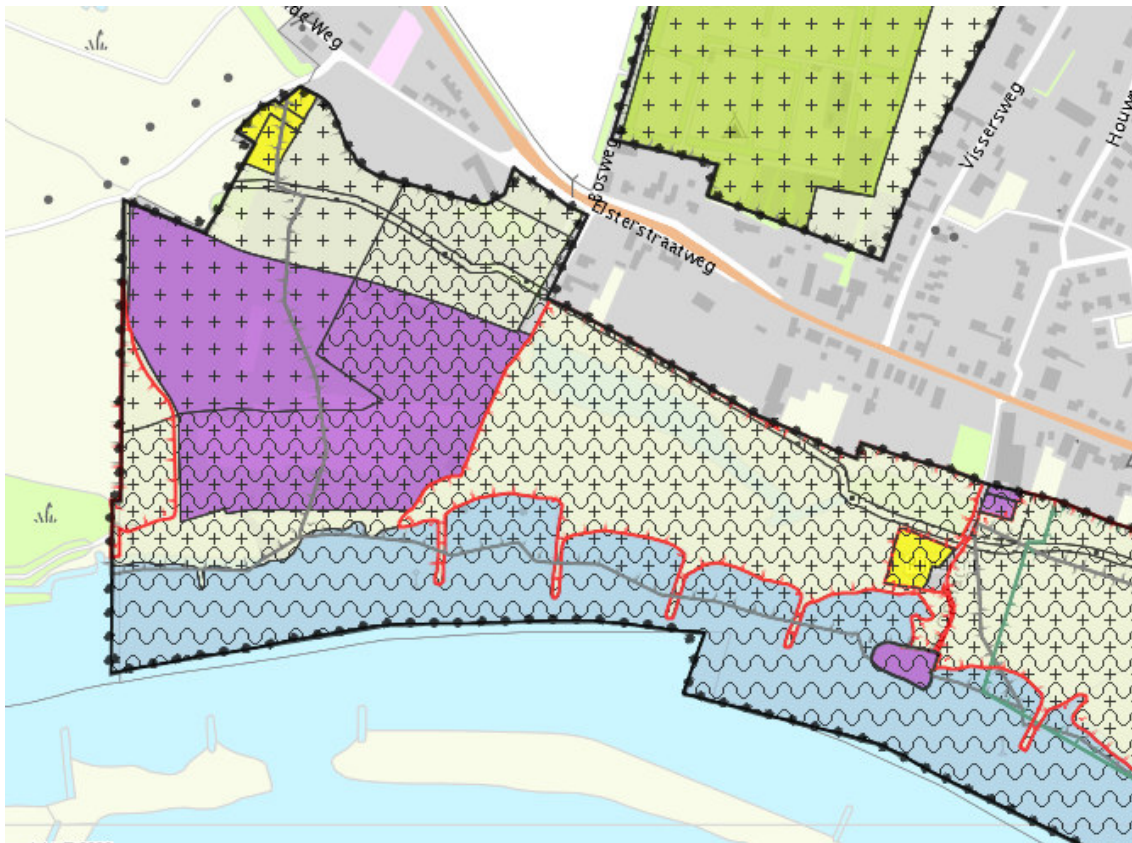
2.4 Bestemmingswijziging

De bescherming van de Ecologische Hoofdstructuur is wettelijk geregeld via de Wet op de Ruimtelijke ordening. Uitgangspunt voor de effectbeoordeling is daarom de bestemmingsplanwijziging.

Geldende bestemmingsplannen

Voor het plangebied geldt het bestemmingsplan Buitengebied 2010, vastgesteld door de raad van de gemeente Rhenen in zijn vergadering van 20 september 2011. Tegen het bestemmingsplan is beroep bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ingesteld alsmede is een verzoek om voorlopige voorziening ingediend bij de voorzitter van de Afdeling. Bij uitspraak van 16 februari 2012, nummer 201112435/2/R3, heeft de voorzitter het verzoek afgewezen hetgeen met zich meebrengt, dat per die datum het bestemmingsplan in werking is getreden, maar nog niet onherroepelijk is.

Het plangebied heeft in dat bestemmingsplan de bestemmingen "Agrarisch" (artikel 3), "Bedrijf" (artikel 4), "Water" (artikel 22) en de dubbelbestemmingen "Waarde – Archeologie" (artikel 28) en "Waterstaat – Waterkering" (artikel 33). Binnen deze bestemmingen past niet hetgeen voorliggend bestemmingsplan beoogt mogelijk te maken.

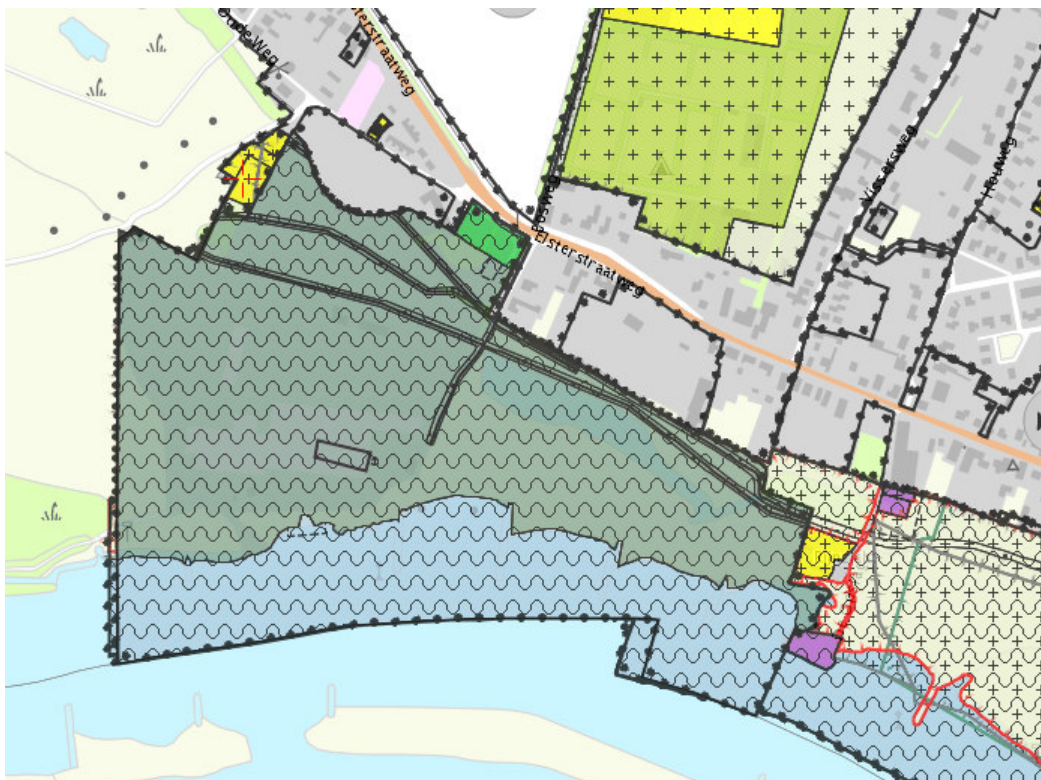
Figuur 2.2 Vigerend bestemmingsplan. Paars is bestemming bedrijf, Grijswit is agrarische bestemming, geel is woonbestemming. Blauw is water. Het gehele gebied heeft een waterstaatkundige dubbelbestemming

Nieuwe situatie

In de nieuwe situatie zal het plangebied vrijwel geheel de bestemming natuur en waterstaatkundig krijgen. Aan de noorkant van de voormalige machinstenschool zal een perceel de bestemming groen krijgen, met de mogelijk tot realisatie van een deels verharde parkeerplaats. Ook in de huidige situatie is dit perceel al deels in gebruik als parkeerplaats. De natuurfunctie laat extensief recreatief en agrarisch medegebruik toe. Hiermee maakt het bestemmingsplan ook de struinpaden en het wandel/ fietspad over de zomerdijk, alsmede de ontwikkeling van een horecabedrijf (theetuin) op de lokatie van de huidige steenfabriek mogelijk. Ten behoeve van het horecabedrijf is een bouwvlak opgenomen.

Een kaart van het nieuwe bestemmingsplan alsmede een gedetailleerde toelichting op de bestemmingsplan wijziging is terug te vinden in het rapport: "Ontwerp-Bestemmingsplan Ruimte voor de

Rivier - Fabrieksweg ong. Elst (Ut.), Grontmij, 2012.

Figuur 2.3. Nieuwe bestemmingsplan. Donkergroen is bestemming natuur, helder groen is bestemming groen met mogelijkheid parkeerfunctie. Blauw is bestemming water. Binnen de natuurfunctie is een bouwvlak voor het theehuis aangegeven.

3 Effectbeoordeling

3.1 Inleiding

De effectbeoordeling dient inzicht te geven in de mogelijke significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS. De provincie Utrecht hanteert vier hoofdaspecten die als wezenlijk moeten worden gezien (§ 2.3). Voor alle aspecten afzonderlijk en gezamenlijk is beoordeeld of er sprake kan zijn van een significante aantasting. De effectbeoordeling is zodanig opgebouwd dat per hoofdaspect eerst de huidige situatie wordt beschreven en vervolgens de effecten van de ontwikkeling.

Aangezien de ecologische hoofdstructuur binnen het plangebied tevens is aangewezen als Natura-2000 gebied Uiterwaarden Neder-Rijn is er naast de voorliggende nee, tenzij toets een passende beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet (Grontmij, 2012) opgesteld. Voor de EHS zijn deels andere waarden en soorten van belang als voor het Natura 2000-gebied, maar deels gaat het ook om dezelfde waarden en soorten. Vanwege deze overlap is de effectbeschrijving in het voorliggende hoofdstuk deels gebaseerd op de passende beoordeling en zijn ook een aantal tekstfragmenten uit de passende beoordeling overgenomen. Hiermee wordt een consistentie tussen beide beoordelingen gegarandeerd.

3.2 De ontwikkeling

De essentie van de ingreep in het plangebied Elst zit in het afgraven van een groot deel van het gebied rond de te slopen steenfabriek, waardoor meer ruimte voor de rivier ontstaat, en het herinrichten van dit gebied tot een natuurlijk gebied. Het nieuwe natuurlijke gebied zal in één samenhangend geheel in combinatie met de Amerongse Bovenpolder worden beheerd. Ook het hoger gelegen terrein van de voormalige Machinistenschool wordt bij het natuurgebied getrokken.

Na realisatie ligt er op de locatie van de huidige steenfabriek een terp. Op de terp is zomers ruimte voor een kleinschalige theetuin. 's Winters kan de terp gedurende langere tijd niet toegankelijk zijn vanwege het hogere water. Dit is te vergelijken met het principe van de strandten langs de kust.

De schoorsteen blijft indien dit gefinancierd kan worden staan als herinnering aan de steenfabriek en monument van het rivierenlandschap. De terp is bereikbaar vanaf een aan te leggen parkeerplaats op het terrein van de Machinistenschool via een fiets-/wandelpad en een langzaamverkeersbrug. Deze brug overspant de watergang die in de huidige situatie door het gebied loopt en die wordt verbreed en voorzien van een natuurvriendelijke oeverzone aan de noordzijde. Rondom de terp komt een laaggelegen weide (grasland). Het pad naar de terp loopt vanaf de langzaamverkeersbrug over deze weide door in de richting van de schoorsteen.

De terp is ook bereikbaar via een nieuw wandelpad (struinp pad, alleen gras) over de zomerkade die bereikbaar is vanaf de weg "De Opslag", oostelijk van het plangebied. In een variant komt hier een halfverhard fietspad zodat vanuit het dorp Elst een rondje langs de terp is te fietsen.

Aan de westkant van de terp komt een ooibos. De bodem loopt hier langzaam af waardoor een goede mix van hard- en zachthoutooibos kan ontstaan. Het terrein van de oude machinistenschool wordt heringericht met bomen en struiken waarbij wordt gewaarborgd dat er vanuit de woningen langs de OudeWeg en vanaf de provinciale weg langs de parkeerplaats zichtlijnen naar de rivier en naar de schoorsteen blijven bestaan.

Aan de zuidkant van de terp komt een passantensteiger waardoor de locatie ook voor watertoe-
risten is te bereiken. Het is alleen toegestaan om hier overdag aan te leggen en te blijven lig-
gen.

Aan de oostkant van het plangebied wordt een kribvak tegen de loswal aan opgevuld met grond
om hier om de woning heen een bredere migratiezone voor wild en vee te realiseren. De wan-
delroute over de zomerkade loopt ook door dit kribvak om voldoende afstand tot de woning te
verkrijgen.

De Fabrieksweg wordt aan het einde afgesloten en de kade die tot aan de oostkant van deze
weg loopt wordt over de weg doorgetrokken tot in het hoger gelegen gebied. Hiermee wordt de
hoogwaterveiligheid van dit gedeelte van Elst veilig gesteld. De Fabrieksweg blijft wel dienen
als toegang voor de beheerder en voor hulpdiensten. Daartoe komt er in de nieuwe kade een
coupure, af te sluiten met een hek en daarna een pad dat naast de langzaam verkeersbrug
door de watergang loopt. Deze toegang is doorwaadbaar opdat men vanaf de brug aan beide
zijden water in de watergang blijft ervaren.

3.3 Functioneren van het actuele en/of beoogde ecosysteem/natuurdoeltype;

Kenschets van het gebied

De Neder-Rijn is een weinig dynamische, gestuwde tak van de Rijn met relatief hooggelegen
uiterwaarden. Deze zijn deels in agrarisch gebruik en worden deels als natuur ontwikkeld. Door
de hoge waterstanden (als gevolg van stuwing) zijn veel delen van de uiterwaarden vrij nat, wat
wordt versterkt door de toevoer van kwelwater vanaf de stuwwallen. De natte graslanden, moe-
rassen en oude waterlopen zijn van belang voor rustende en foeragerende ganzen, eenden en
weidevogels. De Amerongse Bovenpolder herbergt goed ontwikkeld Glanshaverhooilanden en
is om die reden aangemeld onder de Habitatrictlijn. Op de overgangen van de uiterwaarden
naar de hogere zandgronden komen fragmenten hardhoutoobos voor (zie ook passende be-
oordeling, Grontmij, 2012).

Aanwezigheid bijzondere ecologische waarden

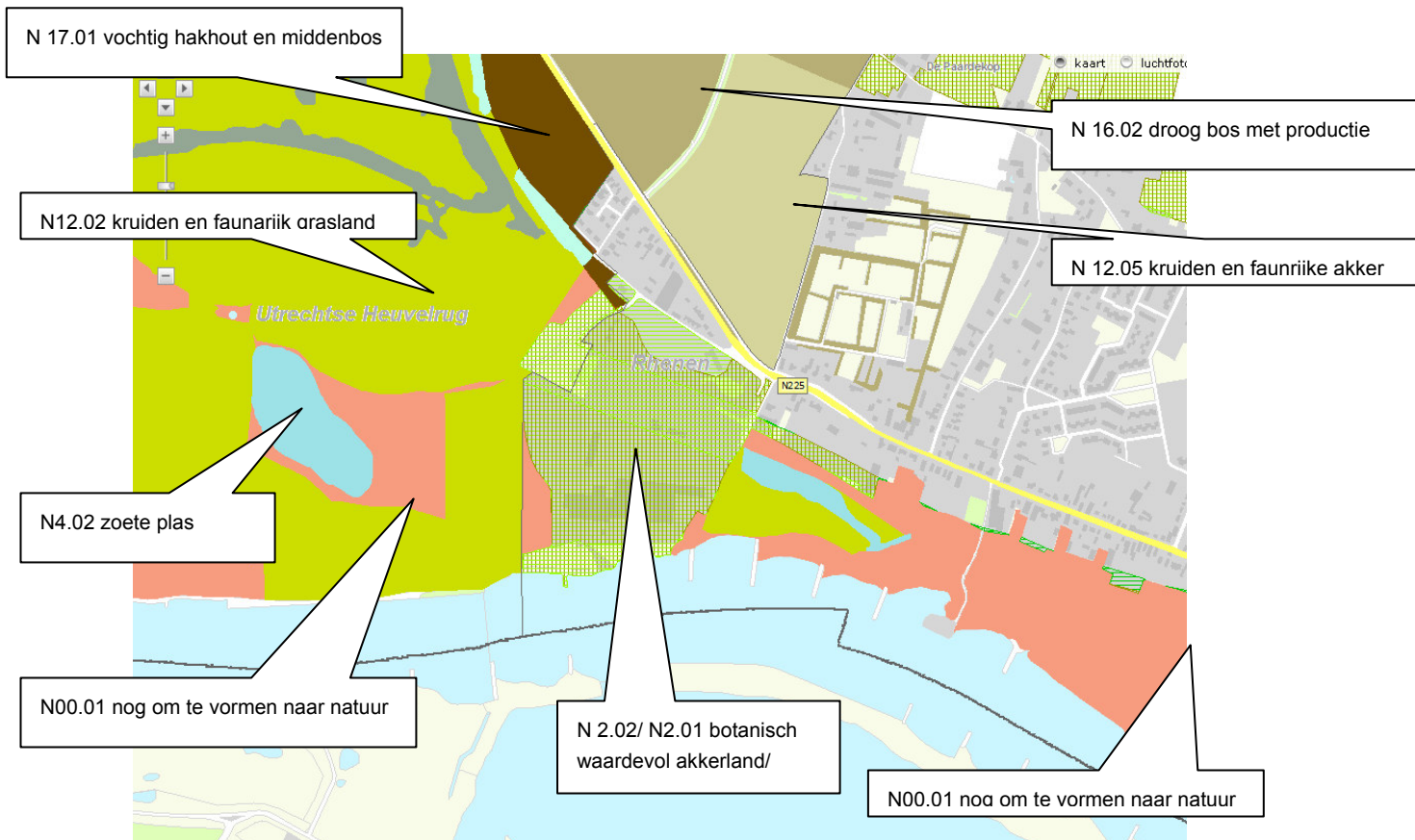
Uit informatie van de provincie Utrecht (Natuurbeheerplan 2011) komt naar voren dat in het
plangebied en directe omgeving de volgende natuurbeheertypen aanwezig zijn:

- N 12.02 kruiden en faunrijk grasland;
- N4.02 zoet plas;
- N12.05 kruiden en faunrijke akker;
- N2.02/ N2.01 botanisch waardevol akkerland;
- N 16.02 droog bos met productie;
- N 17.01 vochtig hakhout en middenbos;
- N05.01 moeras.

Er zijn ook delen die nog omgevormd moeten worden naar natuur (N00.01). Type N2.02 en
N2.01 zijn agrarische beheertypen (buiten de EHS). De overige typen zijn natuurbeheertypen.
In onderstaande kaart is de begrenzing van de verschillende beheertypen weergegeven. Afge-
zien van type N17.01 gaat het om typen die in korte termijn op veel plaatsen zijn te ontwikkelen
vanuit landbouwgebieden c.q. productiebossen. Alleen de percelen met vochtig hakhout
(N17.01) zijn mogelijk van een bijzondere ecologische kwaliteit. De overig percelen zijn van een
meer algemene natuurkwaliteit, zonder hoge ambities of potentie (zie figuur 3.1).

De natuurkwaliteit van alle biotopen (grasland, moeras, bos) in het plangebied en directe omge-
ving is conform de provinciale natuurwaardering (zie § 2.3 en de provinciale website "Buiten in
Beeld" (http://www.provincie-utrecht.nl/buiteninbeeld_voor_uitleg) redelijk tot matig (GIS data
aangeleverd door de provincie Utrecht 7-2-2012). Er zijn gegevens van de natuurkwaliteit van
het terrein van de steenfabriek en machinistenschool bekend in de provinciale database. Deze
delen van het plangebied vallen ook buiten de EHS. Er zijn geen oude boskernen aanwezig in
het plangebied.

Geconcludeerd kan worden dat conform de criteria en informatie van de provincie Utrecht, in het plangebied geen zones aanwezig zijn van een bijzondere ecologische kwaliteit of potentie.

Figuur 3.1 Natuurbeheertypen (bron provincie Utrecht, webviewer geraadpleegd 7-2-2012)

Invloed van de ontwikkeling

Door de obstakelverwijdering in de uiterwaarden Elst zal meer onverhard oppervlak ontstaan waarop natuurontwikkeling mogelijk is. Gelet op de omgeving ligt de ontwikkeling richting matig voedselrijk tot voedselrijke rivierbeïnvloede graslanden het meest voor de hand. De aanleg van een wandel en/of fietspad heeft geen directe invloed op de natuurkwaliteit of potenties, afgezien van eventuele verstoring van fauna. Het effect van verstoring wordt beoordeeld onder § 3.7.

Aangezien er momenteel geen zones van bijzondere ecologische kwaliteit of potentie aanwezig zijn in het plangebied kunnen deze ook niet verloren gaan. Door de ontwikkeling zal ook niet direct een bijzondere ecologische kwaliteit ontstaan. De obstakelverwijdering zorgt echter wel voor een kwaliteitsverbetering omdat het ontwikkeling van (begeleid) natuurlijke graslanden of eventueel broekbos mogelijk maakt. De verhoging van de overstromingsfrequentie van het gebied biedt kansen voor overstromingsgraslanden. Vanwege bestemmingswijziging van bedrijventerrein naar natuur zullen de natuurwaarden ook beter beschermd zijn. Landbouwkundig gebruik en voor natuurontwikkeling schadelijk gebruik (bijvoorbeeld mestgiften of gebruik bestrijdingsmiddelen) zal in de nieuwe situatie niet meer planologisch zijn toegestaan. Ook in de huidige situatie is er geen intensief landbouwkundig gebruik in het onderzoeksgebied, maar door de agrarische bestemming biedt het huidige bestemmingsplan wel mogelijkheden voor intensivering van het landbouwkundig gebruik. Dit wordt door de bestemmingswijziging naar natuur tegen gegaan.

3.4 Eenheid of de omvang;

De ontwikkeling zorgt voor een toename van het oppervlak natuur, zowel in de praktijk als planologisch. De onderbreking van de uiterwaarden door de aanwezigheid van verhard terrein en gebouwen wordt bovendien opgeheven. Voor de eenheid en omvang van de EHS gaat het dus om een positieve ontwikkeling.

3.5 Voorkomen van bijzondere planten- en diersoorten;

Voorkomen bijzondere soorten

Uit de passende beoordeling (Grontmij, 2012) komt naar voren dat er beperkt potentieel leefgebied voor de Habitatrichtlijnsoorten grote modderkruiper en kamsalamander aanwezig is. De soorten zijn momenteel echter niet in het plangebied aanwezig. De enige kwalificerende broedvogelsoort die momenteel in het plangebied voorkomt is de ijsvogel. De exacte nestplaats van de soort is niet bekend. Het plangebied is momenteel niet bijzonder geschikt als leefgebied voor kwalificerende niet-broedvogels (Oranjewoud, 2009). In het plangebied is versnipperd 2,6 ha aan (natuur)grasland aanwezig dat door kolgans en grauwe gans gebruikt kan worden als foeragegebied.

Er is een bureau- en veldonderzoek uitgevoerd naar in het plangebied voorkomende plant- en diersoorten (Oranjewoud, 2009). Daarnaast heeft de provincie Utrecht het gebied in 2011 geïnventariseerd op aanwezigheid van onder meer Rode lijst, Oranjelijst soorten, beschermde soorten en andere indicatieve soorten (de zogenaamde karteersoorten).

Planten

In het plangebied is zwanebloem (tabel 1-soort) aangetroffen in de diepe drainagesloot tussen de voormalige Machinistenschool en de steenfabriek. Op meerdere plaatsen op het terrein van de voormalige machinistenschool zijn exemplaren van grote kaardenbol (tabel 1-soort) aangetroffen. In 2011 zijn in het plangebied vier soorten van de Rode en/of Oranjelijst aangetroffen, te weten Duits viltkruid, veldgerst, heelblaadjes en wilde reseda (tabel 3.1).

Insecten en andere ongewervelden

De beschermde libellensoort rivierrombout is niet aangetroffen in het plangebied. Ook andere beschermde insectensoorten worden niet in het gebied verwacht vanwege het ontbreken van geschikt leefgebied. In de directe omgeving van het plangebied zijn wel insectensoorten van de Oranjelijst aangetroffen (gegevens provincie Utrecht). Het gaat om de greppelsprinkaan, bruin blauwtje en de grote keizerlibel. Beschermde of bijzondere weekdiersoorten worden, op basis van de aanwezige biotopen, niet in het plangebied verwacht

Vissen, amfibieën en reptielen

Op het terrein van de machinistenschool en steenfabriek zijn geen beschermde vissen aangetroffen, maar in de Amerongse bovenpolder en Elster buitenpolder is wel de beschermde vissoort (tabel 2 Ff-wet) kleine modderkruiper aangetroffen. In het aangrenzende kilometerhok (162-443) zijn twee zwaar beschermde soorten (vermeld in tabel 3 Ff-wet en tevens bijlage II of IV Habitatrichtlijn) waargenomen, namelijk bittervoorn en grote modderkruiper. Mogelijk komen deze soorten voor in het water in het plangebied. De basaltblokken bij de kribben is geschikt leefgebied voor de rivierdonderpad (tabel 2 FF-wet-soort).

Tijdens het veldonderzoek in 2009 en 2011 zijn algemene licht beschermde amfibiesoorten waargenomen, namelijk kleine watersalamander, bastaardkikker, bruine kikker, groene kikker spec., en gewone pad (tabel 1-soorten). Ook is de zwaar beschermde rugstreeppad (tabel 3-soort + bijlage IV Habitatrichtlijn) in het plangebied waargenomen, namelijk op het braakliggende terrein van de Machinistenschool. Tijdens het veldbezoek in het plangebied zijn geen reptielsoorten waargenomen. Het Natuurloket geeft aan dat in kilometerhok 161-444, één tabel 2/3-soort is waargenomen. Dit betreft waarschijnlijk ringslang.

Vogels

In 2009 zijn meerdere soorten watervogels, riet- en struweelvogels en veld- en bosvogels aangetroffen. In totaal werden 148 broedterritoria vastgesteld. De broedterritoria van grasmus (12), kleine karekiet (12), merel (13), tiffjaf (12) en winterkoning (12) zijn het meest talrijk.

De enige kwalificerende broedvogelsoort van het Natura 2000 Uiterwaarden Neder-Rijn, die momenteel in het plangebied voorkomt is de ijsvogel. De exacte nestplaats van de soort is echter niet bekend.

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden eventueel in het gebied aanwezige nestplaatsen van de ijsvogel in kaart gebracht en deze blijven indien mogelijk behouden. Daarnaast wordt in het gebied een nieuwe ijsvogelwand aangelegd. Het instandhoudingsdoel ten aanzien van de ijsvogel is behoud oppervlakte en kwaliteit leefgebied voor een populatie van 5 paartjes voor het gehele Natura 2000-gebied (3200ha). Ook het vergroten van het areaal aan oobos levert in de toekomst nestmogelijkheden voor ijsvogels op, in boomwortels van bomen die omvallen. Het areaal aan foerageergebied in de vorm van watergangen en vijvers wordt aanzienlijk vergroot. Het instandhoudingsdoel wordt, mede door toepassing van bovengenoemde mitigerende maatregel, door de ingrepen niet aangetast.

Zoogdieren

In het plangebied zijn vier grondgebonden zoogdiersoorten waargenomen: konijn, ree, vos en (sporen van) bever of beverrat. Behalve de waargenomen soorten is het aannemelijk dat ook andere beschermde zoogdieren van het plangebied gebruik maken. Het gaat dan om soorten als hermelijn, wezel, vos, egel en mol. Er zijn vier vleermuissoorten waargenomen, namelijk gewone dwergvleermuis, laatvlieger, watervleermuis en rosse vleermuis. De in Nederland voorkomende vleermuissoorten zijn zwaar beschermd onder de Flora- en faunawet (tabel 3 + bijlage IV Habitatrichtlijn). In de directe nabijheid van de Amerongse Bovenpolder is een dassenburcht aanwezig. De oostelijke uiterwaard behoort tot het fourageergebied (persoonlijke mededeling Hendrike Geessink, Stichting het Utrechts Landschap).

Waterspitsmuis komt voor in watergang tussen terrein Machinistenschool en steenfabriek. De Zoogdierverseniging heeft onderzoek gedaan in de Amerongse Bovenpolder en ingeschat dat de soort ook in eerder genoemde watergang zal voorkomen. Door creëren natuurvriendelijke oevers en plas-dras-situaties wordt het leefgebied m.i. vergroot. Het is geen verstoringgevoelige soort.

Tabel 3.1. Soorten van Oranje lijst, Rode lijst en zwaarder beschermde soorten (tabel 2, 3 FF-wet) die in het plangebied of directe omgeving zijn waargenomen

Soort	Oranje lijst Utrecht	Rode lijst	Bescherming Ff-wet	Bron
Greppelsprinkhaan	verdwenen	--	niet beschermd	Provincie Utrecht, 2011
Grote keizerlibel	potentieel bedreigd	--	niet beschermd	Provincie Utrecht
Bruin blauwtje	Bedreigd	--	niet beschermd	Provincie Utrecht
Rugstreepad	potentieel bedreigd	--	Ff-wet tabel 3	Provincie Utrecht 2011 en Oranjewoud 2009
Kleine modderkruiper	--	--	Ff-wet tabel 2	Provincie Utrecht en Oranjewoud 2009
Bittervoorn	--	kwetsbaar	Ff-wet tabel 3	Provincie Utrecht 2011 en Oranjewoud 2009
Laatvlieger	--	--	Ff-wet tabel 3	Oranjewoud 2009
Rosse vleermuis	--	--	Ff-wet tabel 3	Oranjewoud 2009
Gewone dwergvleermuis	--	--	Ff-wet tabel 3	Oranjewoud 2009
Watervleermuis	--	--	Ff-wet tabel 3	Oranjewoud 2009
Waterspitsmuis			Ff-wet tabel 3	VZZ, 2011
Broedvogels diverse soorten			beschermd Ff-wet	Oranjewoud 2009
Kruiswalstro	Aandachtsoort	kwetsbaar	--	Provincie Utrecht 2011

Duits viltkruid		ernstig bedreigd	--	Provincie Utrecht 2011
Veldgerst	aandachtssoort niet bedreigd	gevoelig	--	Provincie Utrecht 2011
Heelblaadjes	Kwetsbaar	--	--	Provincie Utrecht 2011
Wilde reseda	Kwetsbaar	--	--	Provincie Utrecht 2011

Invloed van de ontwikkeling

De ontwikkeling zorgen enerzijds voor een uitbreiding van het leefgebied van bijzondere soorten en een versterking van de verbinding van leefgebieden. Dit zal de staat van instandhouding van de populaties ten goede komen. Anderzijds zijn er ook ontwikkelingen voorzien die de de reactiedruk in het gebied doen toenemen. Hierdoor kunnen bijzondere soorten mogelijk worden verstoord. Het gaat concreet om:

- mogelijke verstoring door gebruik van een wandel en/of fietspad, parkeerplaats, theehuis en passantensteiger;
- effecten van afgraven.

Mogelijke verstoring

Mogelijke verstoringsafstanden door aanwezigheid van mensen verschilt per soort van enkele meters voor kleinere insecten tot ca. 200m voor gevoelige vogelsoorten en grotere zoogdieren. De kaarten op de volgende pagina geven inzicht in het potentieel verstoord oppervlak aan leefgebied bij een verstoringsafstand van 50m, 100m en 200m (zie ook passende beoordeling, Grontmij, 2012). Hieruit komt naar voren dat een deel van de EVZ en het EHS gebied ten oosten van de steenfabriek (Elster buitenpolder) verstoord kan worden door aanwezigheid van recreanten. Daar staat tegenover dat het vigerende bestemmingsplan veel meer economische bedrijvigheid mogelijk maakt dan in het nieuwe bestemmingsplan. De versturende werking van de steenfabriek en de voormalige machinistenschool is dan de verstoring van recreanten die in de toekomstige situatie van dit deel van het plangebied gebruik maken. Het wandelpad door de EHS aan de oostzijde van het plangebied maakt in dit deelgebied echter wel meer verstoring mogelijk dan in de huidige situatie.

Van de bijzondere soorten in het plangebied zijn met name (broed) vogels gevoelig voor verstoring. Verstoring van (broed) vogels is uitgebreid beschreven in de passende beoordeling (Grontmij, 2012). De conclusie is dat er geen sprake is van een significante verstoring van de kwalificerende vogelsoorten op zal treden. Er zijn geen aanwijzingen dat er andere bijzondere vogelsoorten aanwezig zijn, die meer gevoelig zijn. Er zijn bovendien rondom het pad geen bijzondere zoogdiersoorten aanwezig (zoals das of boommarter) die zeer gevoelig zijn voor de aanwezigheid van honden. Er kan daarom ook hier geconcludeerd worden dat de recreanten geen significante verstoring zullen veroorzaken.

Verstoring van insecten, amfibieën en vissen is bij de huidige ontwikkeling niet relevant voor de instandhouding van deze soorten in het gebied. Ook de aanwezige vleermuizen in de EHS zullen niet verstoord worden, aangezien het gebied bij donker niet opengesteld is en de recreanten dus niet aanwezig zijn op het moment dat deze dieren foerageren.

Inrichtingsmaatregelen

In het plangebied broedt ijsvogel en grote bonte specht. Realisatie van de voorkeursvariant-brengt mogelijk een aantasting van het leefgebied met zich mee (aantasting nestlocaties). Voorafgaand aan de werkzaamheden worden eventueel in het gebied aanwezige nestplaatsen van de ijsvogel in kaart gebracht en deze blijven indien mogelijk behouden. Daarnaast wordt in het gebied een nieuwe ijsvogelwand aangelegd. Ook het vergroten van het areaal aan oobos levert in de toekomst nestmogelijkheden voor ijsvogels op, in boomwortels van bomen die omvallen. Het areaal aan foerageergebied in de vorm van watergangen en vijvers wordt aanzienlijk vergroot. De instandhouding van de ijsvogel wordt, mede door toepassing van bovengenoemde mitigerende maatregel, door de ingrepen niet aangetast (zie ook passende beoordeling).

3.6 Verbindigen in of tussen natuurgebieden (tussen gebieden: ecologische verbindingzones).

Tussen het terrein van de machinistenschool en het terrein van de steenfabriek loopt een Ecologische verbindingzone (EVZ nr 201), welke onderdeel uit van de robuuste verbindingzone aan de zuidzijde van de Gelderse Valei. Deze verbindingzone loopt door de uiterwaarden van de Rijn, door de Blauwe Kamer en de uiterwaarden van Rhenen en Elst. De landbouwgebieden zijn benoemd als prioritair gebied omdat zij een essentiële schakel in deze robuuste verbindingzone vormen. Het terrein machinistenschool en terrein steenfabriek zijn benoemd als indicatief uitwerkingsgebied. Voor de uitwerkingsgebieden geldt dat gebiedscommissies gaan uitwerken welk (deel van het) uitwerkingsgebied alsnog prioritair moet te worden. De provincie beslist uiterlijk in 2013 over de uitwerkingsgebieden (bron: website provincie Utrecht).

De obstakelverwijdering en natuurontwikkeling in het plangebied draagt bij aan de ontwikkeling van de verbindingzone. Er ontstaat namelijk meer ruimte voor een ruimer gedimensioneerde en daarmee robuustere verbinding. De dimensionering wordt feitelijk zo ruim dat er geen corridor mee zal zijn, maar een geheel aaneengesloten EHS. De aanduiding EVZ kan daardoor komen te vervallen. Door het verwijderen van de steenfabriek verbetert de ecologische verbinding met de Amerongse Bovenpolder aanzienlijk.

Het wandelpad tussen de parkeerplaats en het theehuis kruist de EVZ nr 201. Nu wordt de zone gekruist door de toegangsweg van de steenfabriek. Hierdoor kan mogelijk verstoring optreden van de diersoorten die hier passeren. Het gaat hier om de zelfde soorten als waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen, namelijk een twintigtal (broed)vogelsoorten (zie aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn). De vogelsoorten zijn gevoelig voor aanwezigheid van en geluid geproduceerd door wandelaars, fietsers en honden. Het onderzoeksgebied is echter voor de meeste van deze soorten niet van beperkt belang. In de passende beoordeling (Grontmij, 2012) is geconcludeerd dat de recreatie die in het gebied wordt mogelijk maakt niet leidt tot significante verstoring van de soorten waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen. De huidige bestemmingsplannen laten in vergelijking tot het nieuwe bestemmingsplan veel meer economische activiteiten toe (landbouw, machinistenschool, steenfabriek). De versturende werking van wandelaars over het pad is in vergelijking tot deze activiteiten relatief beperkt.

3.7 Conclusie

De ontwikkeling heeft een overwegend positieve invloed op het functioneren van de EHS. Het areaal natuur en EHS wordt vergroot en de ecologische verbinding tussen de Amerongse Bovenpolder en de Elster buitenpolder wordt versterkt. Verder ontstaan door toename van de overstromingsfrequentie kansen voor overstromingsgraslanden en andere rivierbeïnvloede/ rivierbegeleidende natuur. De bestemmingswijziging maakt extensieve recreatie in het gebied mogelijk. De versturende werking die hier vanuit gaat is relatief beperkt in vergelijking tot de economische activiteiten die het vigerende bestemmingsplan toelaat. De ontwikkeling heeft derhalve per saldo een positief effect. Van significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS is zeker geen sprake (tabel 3.2).

Om verstoring zoveel mogelijk te beperken bevelen wij aan het wandelpad niet open te stellen tussen zonsondergang en zonsopgang en honden alleen aangelijnd toe te laten.

Tabel 3.2 Gevolgen van de ontwikkeling op de vier hoofdaspecten van de EHS

Hoofdaspect	Positieve gevolgen	Negatieve gevolgen	Significante aantasting?
Functioneren van het actuele en/of beoogde ecosysteem/natuurdoeltype	Voorwaarden voor natuurontwikkeling natuur beter geborgd door bestemmingswijziging van agrarisch naar natuur. Ontwikkelingsmogelijkheden voor overstromingsgraslanden.	geen	nee
Eenheid en omvang	Uitbreiding oppervlak natuur en minder onderbreking van de uiterwaarden.	geen	nee
Bijzondere planten- en diersoorten	Uitbreiding leefgebied van de meeste soorten. Vermindering mogelijkheid tot bedrijvigheid in het gebied.	Mogelijke verstoring door recreanten	nee
Ecologische verbindingen	Betere ecologische verbinding uiterwaarden door obstakelverwijdering, versterking evz 201.	geen	nee

4 Conclusie en aanbevelingen

4.1 Conclusie

De ontwikkeling heeft een overwegend positieve invloed op het functioneren van de EHS. Het areaal natuur en EHS wordt vergroot en de ecologische verbinding tussen de Amerongse Bovenpolder en de Elster buitenpolder wordt versterkt. Verder ontstaan door toename van de overstromingsfrequentie kansen voor overstromingsgraslanden en andere rivierbeïnvloede/ rivierbegeleidende natuur. De bestemmingswijziging maakt extensieve recreatie in het gebied mogelijk. De versturende werking die hier vanuit gaat is relatief beperkt in vergelijking tot de economische activiteiten die het vigerende bestemmingsplan toelaat. De ontwikkeling heeft derhalve per saldo een positief effect. Van significante aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS is zeker geen sprake

4.2 Aanbevelingen

Om verstoring te beperken bevelen wij aan het wandelpad niet open te stellen tussen zonsopgang en zonsopgang en honden alleen aangelijnd toe te laten.

5 Literatuur

Grontmij, 2012. Passende Beoordeling Uiterwaarden Neder-Rijn.

Oranjewoud, 2009. Rapport Basisonderzoeken rivierverruiming Neder-Rijn
Ecologisch onderzoek projectnr. Oranjewoud: 187768 projectnr. Rijkswaterstaat:
RVRPR/2008/540

Provincie Utrecht: informatie afkomstig van de website www.provincie-utrecht.nl en flora en faunagegevens (GIS data) aangeleverd op 1-2-2012.